

Боровська О. О. Партицип у сучасній німецькій мові: структурні і функціональні типи / О.О. Боровська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / [Гол. ред. Н.Л. Іваницька]. – Вінниця, 2015. – Вип. 21. – с. 78-84.

УДК 811.112.2'367.625.43

Олена Боровська

Елена Боровская

Olena Borovska

ПАРТИЦИП У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: СТРУКТУРНІ І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТИПИ

Партицип в современном немецком языке: структурные и функциональные типы

Participle in the Contemporary German Language: Structural and Functional Types.

Статтю присвячено дослідженню структурних і функціональних типів партиципів сучасної німецької мови. Автором проаналізовано структурні та функціональні ознаки партиципів, встановлено їх взаємозв'язок із формальними показниками. Висвітлено функціональні відмінності між партиципом I та партиципом II. Узагальнено різні погляди сучасних лінгвістів на статус поширених партиципів. Виявлено діапазон партиципів I та партиципів II, що здатні використовуватися з необхідними поширювальними елементами і утворювати відособлені партиципіальні звороти. Визначено елементи у складі партиципіальних зворотів, що слугують каталізаторами дієслівної чи якісної семантики ядерних слів. Окреслено структурно-семантичні моделі відособлених партиципіальних зворотів, що задаються значенням ядерних партиципів і видами їх необхідних елементів. Простежено спільні та відмінні риси між підрядними реченнями і партиципіальними конструкціями як різнорівневими мовними одиницями.

Ключові слова: партицип I, партицип II, герундив, партиципiальна конструкція, партиципiальний зворот, структурні і функціональні типи.

Статья посвящена исследованию структурных и функциональных типов партиципов современного немецкого языка. Проанализированы структурные и функциональные признаки партиципов, установлена взаимосвязь этих признаков с формальными показателями. Охарактеризованы функциональные различия между партиципом I и партиципом II. Рассмотрены различные взгляды современных лингвистов на статус распространенных партиципов. Выявлен диапазон партиципов I и партиципов II, способных использоваться с необходимыми распространяющими элементами и образовывать партиципiальные обороты. Названы элементы в составе партиципiальных оборотов, служащие катализаторами глагольной или качественной семантики ядерных слов. Определены структурно-семантические модели обособленных партиципiальных оборотов, которые задаются значением ядерных партиципов и видами их необходимых элементов. Прослежены черты сходства и различия между придаточными предложениями и партиципiальными конструкциями как разноуровневыми единицами языка.

Ключевые слова: партицип I, партицип II, герундив, партиципiальная конструкция, партиципiальный оборот, структурные и функциональные типы.

The article is devoted to the study of structural and functional types of participles in the contemporary German language. Structural and functional characteristics of participles have been analyzed; their relations to formal features have been traced; main types of participles with common structural-functional characteristics have been outlined. The dependence of ambiguous word class interpretation of participles on different functional potentials, which are inherent in these forms, has been characterized. The main criteria of distinguishing structural and functional types of participles have been determined. The functional differences between participle I and participle II have been defined. Various views of modern linguists on the status of the extended participles have been summarized. The range of participles I and participles II, which are able to be used with the necessary

extending elements and to create absolute participial phrases, has been defined. The elements serving as catalyzers of verbal or qualitative semantics of nuclear participles within the structure of participial phrases have been specified. The structural-semantic models of absolute participial phrases, depending on the semantics of nuclear participles and on the types of their necessary elements, have been outlined. The similarities and differences between subordinate clauses and participial constructions have been traced.

Key Words: participle I, participle II, gerundive, participial construction, absolute participial phrase, structural and functional types of participles.

Постановка проблеми. Систему мови розуміють як ціле, що складається з взаємопов'язаних елементів, яким властиві певні функції в мовленні людини. У функціональній лінгвістиці елементи мови виділяють і описують за їхньою функціональною якістю, що дозволяє забезпечити єдність системно-структурного та функціонального аспектів опису мови. Дослідження функціональної специфіки різнорівневих одиниць мовної системи відбувається за двома напрямками: (1) *семасіологічний підхід* ґрунтується на принципі *засіб вираження (носій функції) – функція*; (2) *ономасіологічний підхід* вивчає систему мови *від функції до сукупності способів її реалізації різнорівневими мовними засобами*. Мовознавці-функціоналісти наголошують, що ономасіологічні граматики повинні спиратися на теорію породження текстів і речень, а ономасіологічному опису мовної системи має передувати повний семасіологічний опис цієї системи [9, с. 8]. Семасіологічний підхід веде до виявлення функціональних потенцій різнорівневих одиниць, які здебільшого є поліфункціональними. Виникає необхідність виявлення взаємозв'язку певної функції з її формальним виразом, що визначає **актуальність** нашого дослідження.

Об'єкт аналізу пропонованої статті становлять партиципи сучасної німецької мови. **Мета** дослідження полягає у встановленні їх основних структурних і функціональних типів. Реалізація поставленої мети передбачає

вирішення таких завдань: (1) виявлення функціональних можливостей партиципів та (2) встановлення їх взаємозв'язку з формальними показниками; (3) виділення основних типів партиципів із спільними структурно-функціональними характеристиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що категоріальна приналежність партиципів не набула однозначної інтерпретації в мовознавстві. Дискусійність місця партиципів у класифікації частин мови зумовлюється тим, що в них закладено різні потенції. Під впливом структурно-семантичної ситуації контексту активізуються або дієслівні властивості партиципів, що зближують їх з фінітними формами, або ж вони нейтралізуються, і партиципи зникають з прикметниками та прислівниками. Це зумовлює інтерес мовознавців до вивчення цієї мовної одиниці, її структурно-семантичних та функціональних особливостей, комунікативного та прагматичного потенціалу.

У роботах, присвячених проблематиці партиципа, вивчалися різні аспекти функціонування партиципів та конструкцій з ними. Увага дослідників переважно концентрувалась на описі семантичного значення та синтаксичних функцій партиципів (Т. А. Бударіна, 1997; І. Ю. Кличкова, 2012; Н. Weber, 1994; G. Zifonun, 1997; I. Rapp, 1997; G. Helbig / I. Buscha, 2001; U. Engel, 2004; P. Eisenberg, 2004; E. Hentschel, 2010). Однак, незважаючи на велику кількість праць, присвячених темі партиципа, питання про його структурно-функціональні типи ще не було предметом спеціальних досліджень. Виникає потреба створення класифікації партиципів за структурно-функціональними типами, яка враховувала б кількісну характеристику компонентів, синтаксично пов'язаних з партиципом, та характер зв'язку компонентів з самим партиципом і його роллю в реченні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автори граматики німецької мови ДУДЕН, застосовуючи морфологічний підхід, серед нефінітних форм дієслова виділяють інфінітив та партиципи I / II. Структурні типи партиципів можна виділити за допомогою двох критеріїв: а) наявність / відсутність форманта *zu* перед партиципом I та б) наявність / відсутність у партиципа

аргументів [11, с. 439-440]. Такий підхід дозволяє виокремити в сучасній німецькій мові шість структурних типів партиципів, до яких відносяться:

- непоширений (чистий) партицип I;
- непоширений партицип I з формантом *zu*;
- непоширений партицип II;
- поширений партицип I без форманта *zu*;
- поширений партицип I з формантом *zu*;
- поширений партицип II.

Другий та п'ятий типи партиципа (*das zu-Partizip*) використовуються з обов'язковим елементом – часткою *zu*, що утворює з партиципом єдиний комплекс. Ці типи партиципа є відповідниками непоширеного та поширеного герундива, який виступає виключно в атрибутивній функції, може утворюватися від перехідних дієслів та має пасивно-модальне значення: іменник, з яким узгоджується *zu-Partizip*, є носієм ролі об'єкта повнозначного дієслова. Модальність (необхідність або можливість) відповідає конструкції *sein + zu-Infinitiv* [11, с. 563]:

- i. *Man sprach von nicht zu übersehenden Konsequenzen.*
- ii. *Die Konsequenzen waren/sind nicht zu übersehen.*
- iii. *Die sofort zu zahlenden Kosten betragen 5000 Euro.*
- iv. *Die Kosten sind sofort zu zahlen.*

Інші типи утворюються без залучення яких-небудь обов'язкових елементів, проте можливе поширення партиципа необхідними елементами.

З функціонального погляду нефінітні форми відрізняються своєю здатністю а) виступати в ролі нефінітної частини вербального комплексу та б) виступати з відповідними ад'єктивними флексіями в типовій для прикметника атрибутивній ролі [11, с. 562]. Партицип I та герундив позбавлені першої потенції, непоширений партицип II має здатність виступати як у першій, так і, в залежності від валентності та акціональності, в другій ролі. Відомо, що нефінітні форми дієслова можуть займати різні синтаксичні позиції в реченні, крім позиції предиката, оскільки вони позбавлені категорій особи, часу і

способу [6, с. 65]. Виходячи з функціонально-синтаксичного принципу класифікації мовних одиниць, можна говорити про такі типи партиципа, як *партицип-суб'єкт*, *партицип-предикат*, *партицип-об'єкт* (прямий та непряий), *партицип-обставина*, *партицип-атрибут*. При цьому йдеться про обов'язкові (суб'єкт, предикат, об'єкт) та факультативні синтаксичні ролі (обставина, атрибут). Г. Гельбіх / І. Буша визначають їх як *зумовлені необхідною валентністю фінітного дієслова (valenzbedingt)* та *незалежні від валентності фінітного дієслова (valenzunabhängig)*. Партиципальні конструкції, на відміну від інфінітивних, є незалежними від валентності фінітного дієслова в реченні, а тому не можуть виступати в ролі суб'єкта або об'єкта головного речення [15, с. 661]. Тому виконувати обов'язкові синтаксичні ролі суб'єкта та об'єкта в реченні здатні тільки субстантивовані партиципи:

- v. *Das noch zu Bearbeitende legte ich auf einen Stapel* (поширений герундив у ролі суб'єкта).
- vi. *Der Gesuchte versteckte sich in einer Scheune* (непоширений партицип II у ролі суб'єкта).
- vii. *Ich wollte die Schlafenden nicht stören* (непоширений партицип I у ролі прямого об'єкта).
- viii. *Ich habe den Deckel geöffnet* (партицип II як частина дієслівного комплексу).
- ix. *Der Hund kam herangeschlichen* (партицип II – частина дієслівного комплексу).

Як обставина (факультативна синтаксична роль) здатні виступати як поширені, так і непоширені партиципи (крім герундива):

- x. *Otto kam die Treppe hinauf, vor Anstrengung heftig keuchend.*
- xi. *Von der Taschenlampe geblendet, ließ der Einbrecher die Beute fallen.*

При трансформації зберігаються усі компоненти:

- xii. *Otto kam die Treppe hinauf, indem er vor Anstrengung heftig keuchte.*
- xiii. *Der Einbrecher ließ die Beute fallen, weil er von der Taschenlampe geblendet wurde.*

У сучасній лінгвістиці існують різні погляди на статус поширених партиципів. Їх вважають дієслівними словосполученнями [18]; конструкціями, що рівноцінні реченню [11]; проміжною ланкою між підрядним реченням і членом речення [15]; прирівнюють до інфінітивних груп та підрядних речень [13]. Зрозуміло, що мовознавці при цьому орієнтуються на структурну подібність партиципціальних конструкцій і речень, наближеність партиципціальних конструкцій до групи присудка з фінітною формою дієслова та на подібність синтаксичних функцій у складі всього речення.

У рамках «Граматики німецької мови» (GDS, 1997), в якій застосовується підхід, одночасно орієнтований на форму, функціональну семантику та прагматику, розрізняють партиципціальні фрази та партиципціальні конструкції, вершиною яких є партицип I або партицип II. Партиципціальні фрази являють собою особливий прояв ад'єктивних фраз; партиципціальні конструкції синтаксично функціонують як суплєменти, містять у своєму складі суплємент або комплємент та за своєю функцією співвідносяться з підрядними реченнями, іменними або прийменниковими фразами [14, с. 2214].

Я. Г. Тестелець трактує звороти з нефінітними формами дієслова як один із способів вираження залежної клаузи. Партиципи очолюють сентенціальні сирконстанти та сентенціальні означення. Оскільки властивості залежних зворотів визначаються морфологічними ознаками нефінітної форми, що виступає їхньою вершиною, то вони виявляють як властивості клауз, так і властивості тих фразових категорій, які зазвичай очолюються словами цих частин мови – групи прикметника чи групи прислівника [8, с. 267].

Партиципціальні конструкції не належать до структурно-семантичної основи речення, не є обов'язковими для завершення його структури та мають потенції відособлення. Функцію відособлених партиципціальних елементів (партиципціальних зворотів) у найбільш широкому сенсі визначають як вираз характеристики повідомлюваного невідособленою частиною речення чи її окремим членом [10, с. 103]. Оскільки ці компоненти є незалежними від валентності фінітного дієслова речення, то критеріями їх спряженості в рамках

речення можуть слугувати *сміськова сполучуваність / несполучуваність* з іншими членами речення і *потенції розташування*.

Наявність елементів, що використовуються з партиципом та поширюють його, залежить у першу чергу від його валентності, що зберігає свій дієслівний характер.

Діапазон партиципів II, що використовуються без поширення, є обмеженим. За своєю семантикою такі партиципи II виражають тимчасовий душевний чи фізичний стан особи (*bewegt, erschüttert, gespannt, verwundert, überrascht, verblüfft, enttäuscht, erschrocken, beglückt, gesammelt, interessiert, zurückgelehnt* тощо). Вони виступають, як правило, у синтаксичній функції предикативного атрибута, що іноді змикається з якісною обставиною (в залежності від смислового співвідношення партиципа II і дієслівного предиката). Дієслівні потенції партиципів у цьому випадку не активізуються. Функція власне якісної обставини для партиципів II у простому реченні є периферійною; у цьому випадку також відбувається нейтралізація дієслівних потенцій партиципів II [10, с. 104].

Можливості використання непоширених партиципів I практично не мають обмежень (виняток становлять партиципи I, що співвідносяться з дієсловами неповної предикації). Партиципи I виступають у ролі предикативного атрибута, пов'язаного з суб'єктом та об'єктом (рідше з прямим об'єктом і предикатом), та якісної обставини до дієслівного предиката [10, с. 104].

У складі партиципціальних зворотів містяться елементи, що слугують каталізаторами дієслівної чи якісної семантики ядерних слів. Ядерні партиципи I співвідносяться, переважно, з перехідними дієсловами, тому найбільш типовий поширювальний член у зворотах з партиципом I – це прямий об'єкт. Дієслівні потенції партиципів I підкреслюють також обставини напрямку та місця. У зворотах з партиципом I можливі різні якісні компоненти, подібні до тих, які в сполученні з фінітними формами визначаються як якісні обставини й предикативні атрибути. Видо-часові обставини рідко вживаються

при відособлених партиципах I, їх семантика обмежена (*immer, ständig, jetzt, noch* тощо); майже не застосовуються показники міри й ступеня [10, с. 107].

За умови сполучення з залежними елементами розширюється коло партиципів II, які здатні утворювати партиципiальний зворот. Специфіка зворотів із партиципом II полягає в тому, що в фактичному вживанні своєю частотністю виділяються певні обмежені структурно-семантичні моделі цих відособлених груп, що задаються значенням ядерних партиципів і видами їх звичайних поширювачів. Серед моделей зворотів із партиципами II виділяють такі основні варіанти [10, с. 109]:

- 1) *bedrückt, beglückt, ermüdet, entkräftet, erbittert* та інші партиципи II зі значенням фізичного чи душевного стану суб'єкта + *von, durch, vor, über* + іменники із значенням фактора, що зумовлює настання цього стану;
- 2) *belastet, bepackt, beladen* + *mit* + іменник, що називає відчуття особи чи має власне предметне значення;
- 3) *begleitet, geführt, gefolgt, verfolgt* + *von* + іменник із значенням особи (живої істоти) як агенса;
- 4) *gelehnt, gestürzt, gewandt* + *an, in, auf* + іменник в акузативі (прийменникова фраза позначає напрямок);
- 5) *gekleidet, gehüllt, gewickelt* + *in* + іменник в акузативі з загальним значенням *Kleidungsstück, Hülle, ;*
- 6) *(an)gekommen, zurück-, heimgekehrt* + *in, nach* + іменник в акузативі, дативі зі значенням місця.

Зазначимо також, що в структурі партиципiальних зворотів можуть бути присутні підрядні сполучники: поступки *obwohl*, умови *wenn*, причини *weil*, у той час як при партиципові I вони не вживаються:

xiv. *Aber der Hilfsmonteur, obwohl vom chronischen Bronchialkatarrh befallen, behielt die Übersicht* (S. Sommer, с. 216).

Г. Гельбіг / І. Буша виділяють атрибутивні та неатрибутивні (адвербіальні та співпредикативні) партиципiальні конструкції. На їхню думку, інфінітивні та партиципiальні конструкції становлять проміжну ланку між членами речення та

підрядними реченнями [15, с. 651). Спільними для підрядних речень та нефінітних конструкцій є такі риси: а) вони можуть поширюватися іншими членами речення; б) зворотній займенник детермінується скритим суб'єктом конструкції, а не суб'єктом головного речення. Відмінності нефінітних конструкцій від підрядних речень полягають у тому, що а) нефінітні конструкції в поверхневій структурі не мають суб'єкта й фінітної форми дієслова; б) у поверхневій структурі можливо розташувати певні компоненти конструкції на першу позицію в реченні-матриці.

Незважаючи на відсутність синтаксичного суб'єкта, фінітного дієслова та сполучного слова, конструкції мають необхідну для кожного речення предикацію; вони містять латентний суб'єкт, який не виражено у поверхневій структурі конструкції, але який легко відновлюється з головного речення; конструкції також містять предикат у вигляді нефінітного дієслова. На основі такої структурної подібності та близькості синтаксичних функцій деякі лінгвісти трактують партиципiальні конструкції як редуковані підрядні речення [15, с. 652].

Очевидно, що партиципiальні конструкції виявляють більшою мірою ознаки речення, ніж звичайного словосполучення.

Подібність партиципiальних конструкцій та підрядних речень проявляється також у характері внутрішніх та зовнішніх зв'язків. Внутрішні зв'язки – це зв'язки всередині конструкції та підрядного речення: ядерне слово конструкції співвідноситься з предикатом підрядного речення за своїм узагальненим граматичним значенням, за рядом граматичних категорій, стабільністю у складі конструкції тощо. Під зовнішніми зв'язками розуміють зв'язки партиципiальної конструкції чи підрядного речення з рештою висловлювання, до структури якого вони входять. Основним фактором, який зумовлює синонімічність зіставлених конструкцій, є синтаксичне підпорядкування, внаслідок якого і підрядні речення, і партиципiальні конструкції виконують функцію члена речення [3, с. 1107]. При цьому структура основна частина + партиципiальна конструкція утворює просте

поширене речення; структура головне речення + підрядне речення утворює складнопідрядне речення – одиницю більш високого рівня [1, с. 114-115; 3, с. 1100].

Подібно до того, як підрядне речення у структурі складнопідрядного речення з розщепленим семантичним ядром ніби підключається до предикативної лінії головного речення, так і в реченнях із партиципiальною конструкцією спостерігається своєрідне включення до ядра речення [4, с. 18-19].

Проте підрядне речення і партиципiальні конструкції є різнорівневими одиницями, а відтак, характеризуються й принциповими відмінностями. Підрядне речення побудоване за принципом будь-якого речення: у його структурі є суб'єкт та предикат, що пов'язані між собою предикативним відношенням та утворюють предикативну лінію; зв'язок між нефінітною формою дієслова ядерного слова конструкції і суб'єктом речення – імпліцитний. Партиципiальна конструкція здатна виражати відносний час, підрядне речення виражає абсолютний та відносний час, а також модальність [18, с. 230].

У підрядному реченні предикативність виражено тими ж засобами, що й акт предикації в незалежному реченні. Підрядне речення ставиться в залежність від дієслова спеціальними засобами (підрядними сполучниками, відносними займенниками). Предикативність конструкції виражається відособленням другорядного члена речення. Відособлені синтагми сильніше тяжіють до основного висловлювання, незважаючи на прийом відособлення. Спільним для них є однакове використання в мовленні для деталізації висловлювання. Підрядне речення й відособлений зворот виступають у вигляді розгорнутих груп, у більшій чи меншій мірі повно підпорядковуючись побудові речення як основної одиниці мовлення [7, с. 157].

Підрядне речення виражає своє значення в першу чергу сполучниками (*indem, weil, so dass* тощо), партиципiальний зворот володіє різними додатковими відтінками: супроводжувальної дії, атрибутивними чи

адвербіальними та виражає своє значення особливими засобами [там само, с. 157].

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок.

Таким чином, партицип сучасної німецької мови є структурно різноманітним і здатен утворювати складні партиципціальні конструкції.

У сучасній німецькій мові партицип функціонує в неускладненій, непоширеній формі та у вигляді конструкцій – атрибутивних та адвербіальних. Партиципціальні конструкції мають форму редукованого речення з дієслівним центром у вигляді партиципа. Однією з характерних рис німецької мови є функціонування поширених партиципціальних атрибутів – складних синтаксичних конструкцій, що розташовуються в іменній фразі між артиклем та іменником.

Синтаксичну роль суб'єкта чи об'єкта здатні виконувати партицип I, герундив та партицип II за умови субстантивації. У ролі інфінітної частини вербального комплексу виступає лише партицип II. Формант *zu* обмежує синтаксичну роль герундива до атрибутивної. Решта структурних типів партиципів виконують факультативні атрибутивні та неатрибутивні (адвербіальні та співпредикативні) синтаксичні функції. Для партиципціальних конструкцій характерним є синтаксичне відособлення від структури речення та семантичне тяжіння.

Розглянуті в статті проблеми не вичерпують усієї проблематики питання. Подальшого дослідження потребують структурно-семантичні та функціональні особливості партиципів у текстах різних функціональних стилів. Перспективним вбачається також дослідження механізмів згортання простого речення та перетворення його на партиципціальну конструкцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бирюкова Е. В. Функциональная синонимия равноуровневых единиц языка – причастных оборотов и придаточных предложений. Черты их сходства и

различия / Е. В. Бирюкова // Вестник МГОУ. Серия «Лингвистика». – 2012. – №3. – С. 113-118.

2. Бударина Т. А. Грамматический статус и семантика причастий современного немецкого языка : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Татьяна Александровна Бударина. – М., 1997. – 190 с.
3. Гулыга Е. В. Сложноподчиненное предложение (на материале современного немецкого языка) : дис. ... докт. филол. наук : 10.02.04 / Е. В. Гулыга. – М. : 1962. – 1227 с.
4. Гулыга Е. В. Теория сложноподчиненного предложения в современном немецком языке / Е. В. Гулыга. – М. : Высшая школа, 1971. – 206 с.
5. Клычкова И. Ю. Структура, семантика и прагматика причастий в научно-популярном дискурсе немецкого языка : дис.. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Инна Юрьевна Клычкова. – М., 2012. – 194 с.
6. Москальская О. И. Теоретическая грамматика современного немецкого языка / О. И. Москальская. – М. : Академия, 2004. – 352 с.
7. Ревзин И. И. Первопричастный оборот и его основные грамматические и лексические эквиваленты в современном немецком языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / И. И. Ревзин. – М., 1950. – 228 с.
8. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис / Я. Г. Тестелец. – М. : Российский государственный гуманитарный университет, 2001. – 798 с.
9. Шелякин М. А. Функциональная грамматика русского языка / М. А. Шелякин. – М. : Рус. яз., 2001. – 288 с.
10. Эйхбаум Г. Н. Обособленные члены предложения в немецком языке / Г. Н. Эйхбаум. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1974. – 132 с.
11. Duden Band 4. Die Grammatik / C. Fabricius-Hansen, P. Gallmann, P. Eisenberg, u. a. – Mannheim: Bibliographisches Institut, 2005. – 1343 S.
12. Eisenberg P. Grundriss der deutschen Grammatik : 2 Bde. – Stuttgart / Weimar: Metzler, 2004. – B. 1 : Das Wort. – 520 S. – B. 2 : Der Satz. – 564 S.
13. Engel U. Deutsche Grammatik / U. Engel. – München: Iudicium, 2004. – 488 S.

14. Grammatik der deutschen Sprache : 3 Bde. / G. Zifonun, B. Hoffman, J. B. Strecker. – Berlin / New York: de Gruyter, 1997. – 2800 S.
15. Helbig G. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht / G. Helbig, I. Buscha. – Leipzig: Langenscheidt, 2001. – 654 S.
16. Hentschel E. Deutsche Grammatik / E. Hentschel. – Berlin-New York: Walter de Gruyter, 2010. – 404 S.
17. Rapp I. Partizipien und semantische Struktur. Zu passivischen Konstruktionen mit dem 3. Status / I. Rapp. – Tübingen : Stauffenburg, 1997.
18. Sommerfeldt K.-E. Einführung in die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache/ von e. Autorenkollektiv unter Leitung von K.-E. Sommerfeldt u. G. Starke. – Leipzig: Bibliographisches Institut, 1988. – 327 S.
19. Weber H. Erweiterte Partizipialattribute: Nur eine schriftsprachliche Konstruktion? / H. Weber. – In : Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen. – Tübingen : Narr, 1994. – S. 149 – 162.

ДЖЕРЕЈА ИЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Sommer S. Und keiner weint mir nach / S. Sommer. – Berlin : Verlag Volk und Welt, 1955. – 359 S.